

Eksperta atzinums par nepieciešamajiem abinieku un rāpuļu biotopu apsaimniekošanas pasākumiem un ieteicamo zonējuma vai robežu maiņu dabas parkā „Piejūra”

Biotopu grupa, suga vai sugu grupa: abinieki un rāpuļi

Teritorijas statuss

Atbilstoši Ministru kabineta 1999. gada 9. marta noteikumiem Nr.83 “Noteikumi ar dabas parkiem” teritorijai noteikts dabas parka statuss. Dabas parkam ir individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi - Ministru kabineta noteikumi Nr.204 „Dabas parka "Piejūra" individuālie aizsardzības un izmantošanas noteikumi” no 14.03.2006. Dabas parks „Piejūra” iekļauts likumā „Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” sniegtajā Natura 2000 teritoriju sarakstā.

Atzinuma sniegšanas mērķis

Īpaši aizsargājamo abinieku un rāpuļu sugu biotopu apsaimniekošanas pasākumu nepieciešamības izvērtēšana un iekļaušana dabas parka „Piejūra” jaunajā dabas aizsardzības plānā, ieteicamā zonējuma vai robežu maiņas priekšlikumu pamatošana.

Teritorijas atrašanās vieta, apsekošanas datums, ilgums, meteoroloģiskie apstākļi, izpētes metodes

Apsēkota visa dabas parka teritorija Rīgas pilsētā, Carnikavas un Saulkrastu novados. Potenciāli iespējamo īpaši aizsargājamo abinieku un rāpuļu sugu konstatēšanā un skaita novērtēšanā veikti sekojoši pētījumi:

- i) Vokalizējošu abinieku uzskaitē. Veikta laika periodā starp 14.04.2018. un 28.05.2018., apsektas 26 iekšzemes ūdenstilpes, 10 ūdenstilpes niedrājos, 4 palienas ūdenstilpes, 7 punkti pie lineārām saldūdens ūdenstilpēm (upes, grāvji), 5 efimēras ūdenstilpes. Kopējais apsekoto vietu skaits – 52, no tām 10 atradās ārpus ĪADT, tās tiešā tuvumā; katra apsekota 2-3 atkārtojumos.
- ii) Tritonu kāpuru uzskaitē ar ķeramtkliņu. Veikta laika periodā starp 17.07.2018. un 24.07.2018. Apsektas 19 potenciāli piemērotas ūdenstilpes, katra vienā atkārtojumā.
- iii) Sila ķirzakas uzskaites izmantojot vizuālu novērojumu transektos metodi. Uzskaites veiktas starp 07.05.2018. un 10.07.2018., katrs transekts iziets vienā atkārtojumā, izieto transektu kopgarums – 23,765 km.

Reģistrēti gadījuma novērojumi (GPS koordinātas). Uzskaites veiktas saskaņā ar abinieku un rāpuļu valsts monitoringa atskaitē (Čeirāns u.c. 2018) sniegtajām metodikām.

Vispārīgs pētāmās teritorijas apraksts, arī informācija par teritorijas reljefu un mikroreljefu, hidroloģisko režīmu, sastopamajiem biotopiem un attiecīgās grupas sugām, kā arī apsaimniekošanu, norādot dabisko, daļēji dabisko un antropogēnas izcelsmes platību īpatsvaru

Pētāmās teritorijas dabas apstākļu vispārīgs apraksts sniegts dabas parka „Piejūra” dabas aizsardzības plānā 2004-2015 gadam. Šajā dabas aizsardzības plānā, kā arī dabas liegumu zonu „Ummis” un „Vakarbuļļi” dabas aizsardzības plānos, abinieku un rāpuļu faunas raksturojums nav sniegts. Dabas lieguma zonas „Daugavgrīva” dabas aizsardzības plāna līdzšinējā redakcijā uzskaitītas trīs īpaši aizsargājamo abinieku sugas (varžkrupis, smilšu krupis, zaļais krupis), bez informācijas par novērojumu raktsturu vai populāciju lielumiem. Ir vēsturiskas ziņas par gludenās čūskas (*Coronella austriaca*) atradni tagadējā dabas parka teritorijā (Siliņš, Lamsters 1934). Dabas parka un dabas liegumu zonu iepriekšējos dabas aizsardzības plānos abinieku un rāpuļu aizsardzībai vai to biotopu uzlabošanai veltīti pasākumi nav iekļauti.

Īss piegulošās teritorijas raksturojums

Dabas parks atrodas starp Baltijas jūras Rīgas līci, Buļļupi, Rīgas pilsētu, Carnikavas un Salacgrīvas novadu meža zemēm un kultūrainavām. Piegulošās teritorijas raksturo augsts iedzīvotāju blīvums un attīstīts ceļu tīkls.

Konstatētās īpaši aizsargājamās sugas vai sugu grupas un to izplatības īpatnības, norādot izmantotos informācijas avotus, noteikšanas metodiku un vērtēšanas kritērijus, kā arī esošie un potenciālie (ja tos iespējams identificēt) apdraudošie faktori apsekotajā teritorijā un to ietekmes vērtējums

Izmatoti tieši jaunajā dabas aizsardzības plāna izstrādei veltītā abinieku un rāpuļu pētījuma rezultāti (pētījuma apjoms – sk. augstāk), kur populāciju lielums noteikts pēc monitoringā (Čeirāns u.c. 2018) pielietotās metodikas, kā arī datu bāzē OZOLS, portālā dabasdati.lv, EMERALD projekta anketās, dabas aizsardzības plānos un literatūras avotos pieejamā informācija par abinieku un rāpuļu atradnēm dabas parkā „Piejūra”.

Pašlaik dabas parkā „Piejūra” sastopama viena īpaši aizsargājamo abinieku un viena - rāpuļu suga. Brūnā varžkrupja (*Pelobates fuscus*) skaits dabas parkā ir ļoti neliels, konstatētas divas populācijas, kurās kopā ir 30-50 pieauguši, vairotiespējīgie īpatņi. Pirmā populācija ir Daugavgrīvas salā, kur, veicot pētījumu dotā dabas aizsardzības plāna izstrādes ietvaros, vairošanās konstatēta 2018.gadā, ūdenstilpē ārpus dabas parka, bet gadījuma novērojumi (publicēti vietnē dabasdati.lv) vairākkārt veikti 2002-2012 gados Daugavgrīvas liegumā gar niedrāju perifēriju un kāpu joslā, kā arī uz Mangaļsalas mola. Konstatētā sugas vairošanās vieta ir stipri eutroficēta un 2018.gada vasaras 2.pusē bija praktiski izžuvusi. Otra populācija ir dabas parka ZA daļā, ziemeļos no Gaujas ciema, kur 2018.gadā konstatēta sugas vairošanās bebrainē.

Sila ķirzaka (*Lacerta agilis*) populācijas lielums dabas parkā ir 1000-1800 īpatņi. Dabas parkā ir maz sugai piemēroto traucētu sausu meža biotopu un lielākā daļa populācijas apdzīvo jūrmalas kāpu joslu ar skrajmežiem. Sila ķirzaka ir noturīga pret dabas parkā esošo antropogēno ietekmi, lai gan atsevišķos jūrmalas posmos ar ļoti augstu atpūtnieku blīvumu vasaras periodā (piemēram Vecāķos) tā nav sastopama. Būtiska sila ķirzaka populācija apdzīvo arī dabas parkam piegulošās dzelzceļa un elektroliņiju stigas un ceļu malas. Daugavgrīvas salā sila ķirzaka nav sastopama.

Vēl divas īpaši aizsargājamo abinieku sugas ir minētas dabas lieguma zonas „Daugavgrīva” dabas aizsardzības plāna iepriekšējā redakcijā. Zaļais krupis (*Bufo viridis*) sastopams dzīvojamā zonā Lielupes tuvumā (novērojumi vietnē dabasdati.lv), konstatēts tikai ārpus dabas parka robežām. Smilšu krupim (*Epidalea calamita*) vēsturiskās atradnes ir bijušas Buļļos (Siliņš, Lamsters 1934), Carnikavā (Bērziņš 1984), Garcēmā (1985, I.Caunes novērojums). Laika ziņā pēdējais ir bijis sugas novērojums Daugavgrīvas liegumā 2002.gadā (EMERALD projekta anketas). Jaunāku atradumu dabas parkā vai tā tiešā tuvumā nav, neskatoties uz teritorijas biežo apmeklētību un 2018.gadā veikto abinieku un rāpuļu pētījumu. Smilšu krupis uzskatāms par dabas parkā „Piejūra” izmirušu sugu.

Ir ziņas par vēl divu citu īpaši aizsargājamo sugu kādreizēju sastopamību dabas parka teritorijā. 1990to gadu sākumā lielā tritona (*Triturus cristatus*) ziemošana konstatēta Mangaļsalas fortos (V.Vintuļa novērojums). Dabas parka robežās potenciāli piemērotu vairošanās ūdenstilpņu Mangaļsalā nav. Apsekojot tuvākās ārpus dabas parka robežām esošās ūdenstilpes valsts monitoringa ietvaros 2017.gadā, tritoni nav konstatēti, bet ūdenstilpes vērtētas kā zemas kvalitātes (Čeirāns u.c. 2018). Nav arī vēlāku gadījuma novērojumu Mangaļsalā, tādēļ lielā tritona populācija šeit uzskatāma par izzudušu. Ir vēsturiskas ziņas par gludenās čūskas (*Coronella austriaca*) atradnēm Rīgas apkārtnē, tai skaitā Buļļos un Langaciēmā (Siliņš, Lamsters 1934); šī suga tagadējā dabas parka teritorijā izzudusi nezināmā laika posmā kaut kad pēc otrā pasaules kara.

Dabas parkā sastopamas 5 abinieku sugas, kas iekļautas Sugu un biotopu direktīvas IV un V pielikumos, bet nav iekļautas Latvijas īpaši aizsargājamo sugu sarakstā. Ezera varde (*Pelophylax ridibundus*) sastopama ar Daugavu pašreiz vai kādreiz saistītās ūdenstilpēs - Daugavgrīvas liegumā, Buļļupē, Mīlestības salā, Mangaļsalā, Vecdaugavā. Ezera vardes populācijas lielums vērtējams kā vismaz 160 vairotiespējīgi īpatņi.

Pārējā dabas parka teritorijā sastopamas divas citas zaļo varžu grupas sugas - *Pelophylax lessonae* un *P. esculentus*, kuru kopējais populācijas lielums vērtējams kā vismaz 400 pieauguši īpatņi. Sastopamas arī divas brūno varžu sugas – purva varde (*Rana arvalis*) un parastā varde (*Rana temporaria*), kuru pieaugušo dzīvnieku populācijas ir nelielas, - daži simti īpatņu, kas saistīts ar piemērotu nelielu vairošanās ūdenstilpņu trūkumu dabas parkā.

No sugām, kas nav iekļautas aizsargājamo sarakstos, dabas parkā konstatēta pļavas ķirzaka (*Zootoca vivipara*), glodene (*Anguis fragilis*), zalktis (*Natrix natrix*), mazais tritons (*Lissotriton vulgaris*) un parastais krupis (*Bufo bufo*).

Konstatētie Latvijā un Eiropas Savienībā īpaši aizsargājami biotopi, biotopi ar specifiskām izplatības īpatnībām Latvijā un konstatēto biotopu kvalitāte, norādot izmantotos informācijas avotus, noteikšanas metodiku un vērtēšanas kritērijus, kā arī esošie un potenciālie (ja tos iespējams identificēt) apdraudošie faktori apsekotajā teritorijā un to ietekmes vērtējums

Ziņas par īpaši aizsargājamiem biotopiem dabas parkā kopumā pieejamas dabas aizsardzības plānā 2004-2015 gadam un Dabas aizsardzības pārvaldes datu bāzē OZOLS. Saskaņā ar datu bāzē OZOLS pieejamo informāciju, potenciālā abinieku biotopu uzlabošanas vieta Daugavgrīvā daļēji atrodas īpaši aizsargājamās biotopos „piejūras zālāji” (ES klasifikācijas kods 1630) un „sugām bagātas ganības” (kods 6270).

Abinieku vairošanās biotopi – stāvošas saldūdens ūdenstilpes, dabas parkā „Piejūra” sastopami ļoti nelielā skaitā. Spriežot pēc ortofoto kartēm, visā dabas parkā ir 18 iekšzemes ūdenstilpes; šādās ūdenstilpes parasti ir nozīmīgākās abinieku vairošanās vietas. Vēl 12 ūdenstilpes ir niedrājos un 6 – Daugavas un Buļļupes palienā; šādās ūdenstilpēs abinieku sugu sastāvs parasti ir vienveidīgāks. Dabas parka ūdenstilpņu kvalitāte kā abinieku vairošanās vietām atšķiras dažādiem taksoniem. Tā, zaļo varžu ģints pārstāvji konstatēti 50%, bet parastais krupis – ~40% apsekojamo ūdenstilpņu, kas Latvijas apstākļiem vērtējams kā vidējs vai labs rādītājs, savukārt parastā varde, mazais tritons, un īpaši aizsargājamā suga – varžkrupis, konstatēti 10-15% apsekojamo ūdenstilpņu, kas vērtējams kā zems rādītājs. Nelielais vairošanās ūdenstilpņu skaits nosaka zemu abinieku populāciju blīvumu dabas parkā. Tā, salīdzinot ar Latvijā biežāk sastopamajiem populāciju blīvumiem (Čeirāns u.c. 2018), zaļo varžu populācija ir 1.9 reizes, parastā krupja – 3.3 reizes, purva vārdes – 8.5, parastās vārdes un brūnā varžkrupja - vairāk nekā 10 reizes mazāka nekā būtu gaidāms līdzīga izmēra teritorijai.

Liels jūras piekrastes garums un kāpu biotopu kopējā platība nosaka samērā lielas sila ķirzakas populācijas klātbūtni dabas parkā „Piejūra”. Tomēr šīs sugas blīvums kāpu biotopos ir 4-5 reizes zemāks nekā ārpus dabas parka plaši izplatītajos mežmalu un traucētu mežu biotopos, un dabas parka biotopu nozīme sila ķirzakas Rīgas apkārtnes kopējās populācijas saglabāšanā nav liela.

Citas apsekotās teritorijas bioloģiskās daudzveidības un ainavas saglabāšanai nozīmīgas vērtības, piemēram, dižkoki, veci koki, alejas, zinātniski nozīmīgas sugu atradnes

Ziņu par citām abiniekiem un rāpuļiem nozīmīgām dabas vērtībām dabas parkā „Piejūra” nav.

Pētāmās teritorijas aizsargājamo dabas un ainavas vērtību labvēlīga aizsardzības statusa nodrošināšanas prasības un darbības, lai uzlabotu konstatēto sugu un biotopu stāvokli un bioloģisko vērtību neatkarīgi no to aizsardzības statusa

Dabas parka „Piejūra” teritorija laika gaitā ir pakāpeniski zaudējusi savu nozīmi kā abiniekiem un rāpuļiem nozīmīga vieta. Kopš 20. gadsimta sākuma šeit ir izzudušas tādas sugas kā gludenā čūska (*Coronella austriaca*), lielais tritons (*Triturus cristatus*), smilšu krupis (*Epidalea calamita*). Šim uzskaitījumam, domājams, ir jāpievieno arī sila ķirzaka (*Lacerta agilis*) Daugavgrīvas salā, kur tā nav sastopama, neskatoties uz piemērotu biotopu klātbūtni. Antropogēnu barjeru klātbūtne padara apšaubāmu izzudušo populāciju atjaunošanas ilgtspēju, it īpaši no citām dabas sauszemes teritorijām izolētajā Daugavgrīvas salā.

Daugavgrīvas salā sastopamo varžkrupja (*Pelobates fuscus*) populāciju apdraud vairošanās ūdenstilpņu eitrofikācija un izzušana.

Sila ķirzaka populācijas būtiska palielināšana dabas parkā bez mežu apsaimniekošanas nosacījumu izmaiņas nav iespējama, un šādu izmaiņu veikšana nav lietderīga no citu dabas un ainavisko vērtību saglabāšanas viedokļa.

Dabas parka tiešā tuvumā nav īpaši aizsargājamo abinieku vairošanās ūdenstilpņu, kuras būtu lietderīgi iekļaut dabas parkā „Piejūra”. Abinieku vai rāpuļu aizsardzībai dabas parka „Piejūra” robežu vai zonējuma maiņai nav pamata.

Abinieku populāciju uzlabošanai nepieciešams izveidot no jauna vai atjaunot vismaz 8-10 pašreiz esošās nelielās ūdenstilpes – dīķus, ārpusniedrāju teritorijā. Darbība veicama visā dabas parka teritorijā, bet it īpaši - Daugavgrīvas lieguma zonā, kam potenciālās šādu dīķu atrašanās vai to atjaunošanas teritorijas sniegtas kartē atzinuma pielikumā sniegtajā attēlā. Citās dabas parka daļās atjaunojamo/jaunizveidojamo dīķu atrašanās vieta atkarīga no zemes īpašnieku piekrišanas un ir precizējama.

Secinājumi par plānotās darbības vai pasākuma ietekmi uz konstatēto sugu un biotopu stāvokli un bioloģisko vērtību, kā arī uz piegulošo teritoriju un nosacījumi darbības vai pasākuma veikšanai

Vairošanās ūdenstilpņu klātbūtne patreiz ir viens no limitējošiem faktoriem gan īpaši aizsargājamo, gan parasto abinieku sugu populācijām. Nelielu ūdenstilpņu atjaunošana vai izveidošana no jauna būtiski uzlabotu visu abinieku sugu populācijas, it īpaši attiecībā uz DLZ Daugavgrīva, kur šādu ūdenstilpņu klātbūtne veicinātu gan varžkrupja (*Pelobates fuscus*) populācijas palielināšanos, gan arī zaļā krupja (*Bufo viridis*) ārpus ĪADT esošās populācijas piesaistīšanu, palielināšanu un aizsardzību. Niedrājos pašlaik esošās ūdenstilpes kā abinieku vairošanās biotopi ir zemas kvalitātes, tajos konstatētas tikai nelielas ezera varžu populācijas; periodiski applūstošās ieplakas Daugavgrīvā nevar nodrošināt abinieku populāciju atražošanu sausos gados. Ūdenstilpņu izveide vai atjaunošana veicinātu arī parasto abinieku sugu (t.sk. iekļautu Biotopu direktīvas IV un V pielikumos) populāciju palielināšanos, kas ir nozīmīgs citu mugurkaulnieku barības objekts.

Informācijas avoti

1. Bērziņš A. 1984. Smilšu krupja – *Bufo calamita* Laur. – izplatība Latvijā // Retie augi un dzīvnieki, Rīgā, 33-36.
2. Čeirāns A., Pupiņš M., Pupiņa A. 2018. Abinieku un rāpuļu fona monitorings un monitorings Natura 2000 teritorijās (2016.-2018.gadam); gala atskaite saskaņā ar Dabas aizsardzības pārvaldes iepirkuma līgumu Nr. 7.7/77/2016-P. Daugavpils Universitāte, 81 lpp.
3. Dabas lieguma zonas „Daugavgrīva” dabas aizsardzības plāns. Izstrādātājs: SIA ELLE. 2003, Rīga. 59 lpp.
4. Ummja ezera dabas aizsardzības plāns. Plāns izstrādāts laika periodam no 2006.gada līdz 2011.gadam. Izstrādātājs: Biedrība „Latvijas ezeri”, Projekta vadītājs: Jānis Sprūds. 2006, Rīga. 75 lpp.
5. Dabas lieguma zonas „Vakarbuļļi” dabas aizsardzības plāns. Izstrādātājs: SIA ELLE. 2003, Rīga. 49 lpp.
6. Dabas parka „Piejūra” dabas aizsardzības plāns. Plāns izstrādāts laika posmam no 2004. gada līdz 2015. gadam. Izstrādātājs: Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultāte, Projekta vadītāja: Brigita Laime. 2004, Rīga. 92 lpp.
7. Datu pārvaldības sistēma „Ozols”. Dabas aizsardzības pārvalde, https://www.daba.gov.lv/public/lat/dati1/dabas_datu_parvaldibas_sistema_ozols/; apmeklēts 12.01.2019.
8. Siliņš J., Lamsters V. 1934. Latvijas rāpuļi un abinieki. Rīgā, A/S Valters un Rapa izd. 96 lpp.

Atzinuma adresāts

Latvijas Dabas fonds, Dabas aizsardzības pārvalde.

Atzinumu sagatavoja

Abinieku un rāpuļu eksperts Dr.biol. Andris Čeirāns (eksperta sertifikāta Nr. 27, derīgs līdz 19.03.2019.)

Atzinumā ir 6 lappuses, ieskaitot pielikumu.

Atzinums sagatavots saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 30. septembra noteikumiem Nr.925 "Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu atzinuma saturs un tajā ietvertās minimālās prasības".

ŠIS DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU

Pielikums

Uzlabojamo vai jaunizveidojamo abinieku vairošanās dīķu atrašanās vietas dabas parka „Piejūra” dabas lieguma zonā Daugavgrīva

